

II. Rákóczi Ferenc szabadságharc és a székeltek*

Hagyomány immár, hogy az Erdélyi Magyar Tudomány Ünnepe az EME csíkszeredai fiókszervezete minden esztendőben megszervezi tudományos konferenciáját. Ez alkalommal II. Rákóczi Ferenc fejedelemmé választásának 315. évfordulójára emlékeztek az előadások, s hol emlékezzenek nagyobb kegyelettel II. Rákóczi Ferencről, mint Erdélyben, hiszen itt választották fejedelemmé Gyulafehérváron, és itt iktatták be Marosvásárhelyen. A rendezvény bevezetéseként Both Béla, a Nagy István Művészeti Iskola zenetanárának tárogatója és a csíkcsecsói kamara-fúvószenekar teremtette meg a daliás idők – „két pogány közt egy hazáért” – hangulatát.

A konferenciát dr. Balázs Lajos, az EME csíkszeredai fiókjának elnöke, Tóth László főkonzul, és dr. Telegdy Balázs kari kancellár üdvözölte. A tárogatószóval azonban jószerevével véget is ért a „dicsőség”, mert az előadások elsősorban a hadiszereplés forgandóságáról, a magyarság megosztottságáról, bujdosókról és bujdosásról, külpolitikai csalódásokról szóltak, még azt is a balsors jelének tekinthette, aki hajlamos az effélére, hogy a Kassáról várt előadó vonatcsatlakozási bajok miatt nem érkezhetett meg a konferenciára.

A Marosvásárhelyről jött Tamási Zsolt-József a fejedelem erdélyi kapcsolataival foglalkozott, elsősorban a *Historia Domus*ok forrásanyagát használva, s egyebek mellett arra kereste a választ, hogy miként védték a várost a jezsuita hatás alatt álló labancok a kuruc becsapásoktól. Ez a szituáció alkalmat adott az előadónak, hogy kifejtse a fejedelem vallássosságával kapcsolatos véleményét, hiszen ebben gyökerezett Rákóczi elhivatottsága, hivatástudata, az isteni rendelésben való bizodalma. Erre volt szüksége a város Rákóczi nevét viselő iskolájának is, hogy túlélve a megpróbáltatásokat, megmaradhasson a mai napig.

A XVIII. század első évtizedében a magyarság, azon belül a gyergyói székeltség megosztottsága még markánsabban érvényesült Garda Dezső-Kálmán *Gyergyóiak és a Rákóczi-szabadságharc* témájú előadásában. Ebben a térségben a főurak többsége talán erőteljesebben is, mint a Székelyföld más részeiben, a labancok oldalára állt. Gróf Apor István is a kurucok megfélemezésére biztatott, bár bizonyos mértékben segítette a kuruc raboknak helyzetük elviselésében. Mégis, jelzi az általános állapotokat, hogy Rákóczi 1704. évi mustrájáról – katonai szemléről – Csík-, Gyergyó- és Kászonszék minden főembere hiányzott. A Rákóczi-szabadságharc moldvai következményeivel többnyire a vesztes kuruc bujdosókkal kapcsolatban foglalkozik a szakirodalom. Nos, Gyergyóból bőséggel menekültek Moldvába a labanc főurak is, mégpedig családostul. Olykor Rákóczi sem elég szerencsésen választotta vezéreit, például 1704-ben a Rákóczihoz hasonlóan Bécsben nevelkedett Forgách Simont nevezte ki az erdélyi hadak fővezérévé, aki nehezen értett szót a székeltekkel. 1705-ben aztán a szárhegyi Lázárok menekültek a kurucok elől Moldvába, 1707-ben pedig a kurucok futottak a labancok elől. 1708-ban viszont, mikor már szinte egész Erdély meghódolt a Dunántúlról visszatérő Rábutinnak, csak Gyergyó állt ellen, de már nem soká.

Pál Antal Sándor ny. marosvásárhelyi levéltáros előadásából az derült ki, hogy Marosszék lakossága nehezen tudott dönteni, hogy a császári vagy a fejedelmi erőkhöz húzódjon,

* Beszámoló az Erdélyi Múzeum-Egyesület Csíki Fiókegyesülete, Magyarország Csíkszeredai Főkonzultátusa és a Sapientia EMTR-Csíkszeredai Kara 2019. november 8-án szervezett tudományos konferenciájáról.

s könnyen bedőlt a különböző taktikáknak. Valósággal vergődtek a reguláris és az irreguláris harcászati módszereket alkalmazók között.

Szekeres Attila sepsiszentgyörgyi heraldikus a *Rákócziak címerhasználatával* foglalkozott színes, vetített képes előadásában. Időben követte a család címerének változását, meghatározva annak állandó (lábával kardot tartó sas, talányos kerékmotívum), valamint a változó (nap, illetve csillag, hold, hét bástya) megjelenését, majd II. Rákóczi Györgynek Báthory Zsófiával való házasodását követően a sárkányfog motívum bekapcsolódását. Érdekes képet vetített az előadó Rákóczi Ferenc második gyermekének, a fiatalon elhunyt Rákóczi József pusztulóban lévő síremlékén lévő, már nehezen felismerhető címerről, amelynek kidolgozása erős ortodox hatásra vall: a sas alakja inkább galambnak tűnik, s szájában keresztet tart, ami talán jobban is illik a korántsem fejedelmi ifjú sorsához.

Magam *Rákóczi szabadságharcának moldvai kapcsolatairól* beszéltem. Ennek kétféle formája működött: Erdély, valamint Moldva és Havasalföld között ugyanis olyan hagyományos kapcsolat is létezett, hogy az oláh fejedelemségek trónviszályinak vesztesei többnyire Erdély területén találtak menedéket, s a szerencse forgandóságából következően az erdélyi belháborúk vesztesei is Havasalföldre vagy Moldvába menekültek, hogy a hadi vagy a politikai helyzet kedvezőbbre fordulása után visszatérjenek. Ezt a kényszerű *historiai szimbiózist* a kurucok, sőt, a labanc érzelmű erdélyi főurak is kihasználták, közülük többen meg is maradtak a középkor óta ott lévő magyar lakosságú településeken. A kapcsolat másik formája a fejedelem tatár és török uralkodókhoz küldött követeinek naplójából és beszámolóiból rekonstruálható. Az utazók beszámoltak a magyar nyelvterület legkeletibb szélein talált magyar közösségekről, melyeknek katolikus vallású tagjai gyakran évek óta nem jutottak anyanyelvüket ismerő paphoz. Jellemző II. Rákóczi Ferenc gondoskodó felelősségérzetére, hogy magyarság élet-halál harca közepette is volt figyelme kérésük teljesítésére.

Az erdélyi magyar folklórban kevés nyoma maradt *Rákóczi szabadságharca* kurta évtizedének, de a fejedelem birtokain élő *ruszinság* életének könnyebbedését remélte tőle, s hagyományaiban nemzedékeken keresztül megőrizte alakját és emlékét. Ezekről a Békés megyei Újkígyósról érkező Harangozó Imre számolt be élvezetes, sok új információt tartalmazó előadásában.

A kuruc és labanc háborúságra erőteljesen jellemző ideológiai labilitás nagyon határozottan érvényesült a marosvásárhelyi Nemes Gyula két grófi személy, a *székesi Bercsényi László* és a királyhalmi *Petki Dávid* fordulatossorsáról tartott előadásában. Bercsényi László Rákóczi valóságos – és nem a hasonló című film meséje szerinti – hadnagya a fejedelem szándéka szerint „elitképző” Nemesi Kompanya testőrkapitánya volt, aki a szatmári békekötés után a francia király szolgálatába állt, s ő adott nevet a francia hadsereg kötelékében szervezett Bercsényi-huszárezrednek, amit aztán a lovasság elavulását követően egy ejtőernyős ezred vitt tovább. Petki László gróf pedig labancként kezdte, de 1705-ben Rákóczi híve lett, majd 1707 után – számos társával együtt – ismét a császárra esküdtött föl.

Csörsz Rumen István *Kobzos-Kiss Tamás énekmondó emlékét* idézte, aki az „*énekelt történelem*” mestere volt. A kuruc korból való, főleg kéziratos szövegemlékek vetítésével és filológiai elemzésével mutatta be, hogy milyen agyafúrt megoldásokkal rejtették sorok közé a majtényi síkon oly szomorú véget ért szabadságküzdő Rákóczi-nótákba foglalt emlékét.

A Kassáról elinduló, de menetrendi anomáliák miatt meg nem érkező Balassa Zoltán *II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak hazahozataláról* beszélt – volna. Előadásában megemlítette volna Mikes Kelemen leveleinek az utolsó rodostói bujdosó, Horváth István keze által 107 esztendőskorában továbbított és csodával határos módon haza is került le-

veleinek sorsát. A törökországi bujdosók helyzete haláluk után semmivel sem volt kevésbé kalandos, mint életükben. A munkácsi püspökség két papi személye vetette föl a kiegyezés után a fejedelem és bujdosótársai hamvainak méltó hazahozatalát, amihez hamarosan több mint félszáz vármegye és szabad királyi város csatlakozott. A javaslatot elfogadta az országgyűlés és Thaly Kálmán képviselő, a kuruc kori hagyományok romantikus őrzője vette kézbe az ügyet. Megszervezte a tetemek helyének fölkeresését, exhumálását, antropológiai azonosítását, egyeztetnie kellett a félig-meddig titokban végzett akciót a törökök vallási és társadalmi szokásaival és a hamvakat őrző francia Szent Benedek-renddel. Nem is sikerült hazahozni a hamvakat a fejedelem halálának 200. évfordulójára. Az időközben fellépő pestisjárvány, az örményirtás, a hazai véderőviták, s Ferenc József kezdeti ellenkezése miatt csak harminc évnyi késéssel, 1906-ban történhetett meg az esemény, hiszen a bécsi udvar szemében Rákóczi és társai még mindig „felségárulók” voltak. A hamvak azóta is a fejedelem kedves városában pihennek, bár a szlovákok – Tkács (!) nevű érsekükkel az élen – legszívesebben kihányják onnan ezeket a történelmi relikviákat.

A konferencia kilenc tudományos előadása külön-külön is számos tanulsággal szolgált. Összefoglalóan pedig azt a közös, máig érvényes következtetést vonhatjuk le belőlük, hogy a különböző részérdekek által megosztott magyarság kisebb-nagyobb csoportjai bármilyen tiszteletreméltó elszántsággal küzdenek is szabadságuk kivívásáért, csak részeredményeket érhetnek el, ami legföljebb a történelmi túléléshez elegendő.

Halász Péter

HÍREK

Felhívás a Kárpát-medencében levő magyar középiskolák részére. A Gróf Széchenyi Család Alapítvány és a *Stádium* társadalmi és kulturális hírlap 2018-ban megalapította a *Stádium Díjat*. A díj társadalmi fővédnöke prof. dr. Kásler Miklós, az emberi erőforrások minisztere, a család részéről felkért fővédnök gróf Széchenyi Géza, gróf Széchenyi István dédunokája. A díj a diákság szavazata alapján három kategóriában adományozható azoknak, akik a közéletben, a tudomány és a művészet területén Széchenyi István szellemiségével összefüggésbe hozható jelentős tevékenységet végeztek, vagy jelentős eredményt értek el. A díj adományozására a Kárpát-medencében levő magyar középiskolák diáksága tehet javaslatot oly módon, hogy minden év januárjától május végéig a díjazottakra az illetékes diákönkormányzatnál, vagy az iskola vezetésénél írásban jelölteket állíthat. Az iskolák részvételi szándékukat (regisztráció) 2020. április 30-ig, majd az írásbeli jelöléseket legkésőbb 2020. május 30-ig megküldhetik a Gróf Széchenyi Család Alapítvány kuratóriumának. A díjról a Kárpát-medencében lévő magyar középiskolák diáksága szavaz 2020. szeptember 21-től (Széchenyi István születésnapjától) 2020. október. 24. 24.00 óráig. Az eredmény nyilvánossá tételére 2020. október 26-án, a *Stádium Díj* átadására 2020. november 16-án kerül sor. A pályázattal kapcsolatos információkat a www.szechenycsalad.hu és a www.stadiumdij.hu honlapon találhatják meg.